

ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ὁλόκληρος αἰὼν διέρρευσεν ἤδη ἀφ' ἧς ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια μετὰ σατανικῆς θρασύτητος ἐπαρθεῖσα ὑπὲρ ἑαυτὴν καὶ ἐκτοξεύσασα βλέμμα βέβηλον κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐξήμεσε τὴν παλαιὰν ὕβριν : *Εἰς τὸν Οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἀστέρων θήσω τὸν θρόνον μου, ἔσομαι ὁμοία τῷ Θεῷ* (Ἡσαίας ΙΔ' 14).

Εἰς ἐπικουρίαν αὐτῆς ἐκάλεσε τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον καὶ πρὸ τῶν ἀναπηδωσῶν κεφαλῶν καὶ τῶν ἀχνιζόντων ἔτι πτωμάτων ἡ φαῦλος θεὰ προσεκήρυξε τὸ μέγα διαζύγιον μεταξὺ τῆς *Πίστεως* καὶ τῆς *Ἐπιστήμης*.

Ἄς ἐπιστραφῶσιν, εἶπεν, εἰς τὰ σκότη, ἀφ' ὧν ἐξῆλθον, πᾶσαι αἱ μεσαιωνικαὶ προλήψεις, αἱ ἀπαρτίζουσαι τὸ κοινῶς λεγόμενον *Σύμβολον τῶν Ἀποστόλων*, αἱ χαλιναγωγοῦσαι πᾶσάν μου ἐνέργειαν καὶ δεσμεύουσαι τὰς πτήσεις μου πρὸς τὸ ἄπειρον. Ἡ θρησκεία μου οὐδὲν περιέχει *μυστήριον*, εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν μου δὲν εἰσχωρεῖ ἡ ἀπαισία λέξις *Πιστεύω* καὶ ἐπὶ τῆς μετώπης τοῦ ἱεροῦ μου τεμένους διαλάμπουσιν αἱ λέξεις : *Γενηθήτω φῶς* ! Τοῖς ὀπαδοῖς μου ἐπαγγέλλομαι τὴν εὐδαιμονίαν.

Περὶ τὸν νῦν προσθέσωμεν ὅτι ὑπὸ τοιούτων δελεαστικῶν ὑποσχέσεων σαγηνευθεῖσα ἡ ἀνθρωπίνη ὑπεροψία ἔδραμεν ἀκάθεκτος ὀπισθεν τοῦ ἄρματος τῆς γοήσεως θεᾶς μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀνεύρῃ μόνη τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ἐπιχύσῃ ἐπὶ παντὸς μυστηρίου ἄπλετον φῶς καὶ λάμψιν ἀνέσπερον.

Τὴν ἔνδοξον ταύτην ἐποχὴν οἱ νέοι Τιτᾶνες ἐβάπτισαν, κατ' εὐφημισμὸν ἴσως, ἐποχὴν ἀναγεννήσεως, ἐνῶ φεῦ ! ὥς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, ὑπῆρξε πράγματι ἐποχὴ γενικῆς *καταπτώσεως*, καθόσον ἐπὶ μὲν τῶν διανοιῶν ἐκυριάρχησαν διὰ κυριαρχίας δεσποτικῆς καὶ ἀπολύτου τὸ ψεῦδος καὶ ἡ πλάνη, ἐπὶ δὲ τῆς καρδίας ἐπεκάθισε ζοφερὰ ὡς νεφέλη ἡ ἀπογοήτευσις καὶ μετὰ ταύτην ὡς μόλυβδος βαρεῖα ἡ ἀπόγνωσις.

Ποῦ αἱ χρυσαῖ ἐπαγγελίαι τῶν σκαπανέων τῆς νέας ταύτης μεταρ-

ρυθμίσεως; Ποῦ αἱ περιφανεῖς κατακτήσεις καὶ τὰ διασαλπισθέντα τρό-
πια τῆς διανοίας, ἀποτιναξάσης τὸν κατ' αὐτοὺς ἐπαίσχυντον ζυγὸν
τῆς θείας ἀποκαλύψεως; Πάντα ταῦτα πομπόλυγες ἦσαν καὶ διερράγη-
σαν, καπνὸς ἦν καὶ διελύθη καὶ μετὰ τὸν διαλυθέντα καπνὸν ἐπεφάνη
ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἡ **κακοδαιμονία**, ὑπὸ τὴν ἀπαισιωτέραν
αὐτῆς μορφήν, μαστίζουσα τὴν ἀνθρωπότητα.

Οἱ νέοι λυτρωταὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διαρρήξαντες μετ' ἀνηκού-
στου τόλμης τοὺς δεσμοὺς καὶ τὰς σχέσεις αἰτίνες συνδέουσι τὸ κτίσμα
πρὸς τὸν ἑαυτοῦ κτίστην καὶ ἀποτρέψαντες τὸ βλέμμα αὐτῶν ἀπὸ τοῦ
Οὐρανοῦ, προσήλωσαν φυσικὰ αὐτὸ ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς τὴν γῆν. Ἐκαλ-
λιέργησαν μετὰ περισσῆς ἐπιτυχίας τὴν ὕλην καὶ ἤραντο περιφανεῖς θρι-
άμβους ἐπ' αὐτῆς. Πλὴν ὅμως ἀπὸ ψυχῆς ἀφοσιωθέντες εἰς τὴν μελέτην
τῆς ὕλης, ἐγκατέλιπον στεῖρον τὸ πνεῦμα.

Καὶ εἴθε νὰ ἴσταντο μέχρι τοῦ σημείου τούτου οἱ περίδοξοι ἀναμορ-
φωταί. Ἐξ ἐναντίας ἐν τῇ κουφότητι αὐτῶν ἐπειράθησαν νὰ διεισδύσωσι
καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σφαῖραν τῶν διανοητικῶν ἀληθειῶν, ἃς ἠθέλησαν νὰ
διευκρινήσωσιν ἐρειδόμενοι ἐπὶ μόνου τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἐδοκίμασαν πρὸς
τούτοις νὰ διαφωτίσωσιν, ἔστω καὶ ἀμυδρῶς, τὴν πληθὺν τῶν μυστηρίων
τῶν ἀναγομένων εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίᾳ δ' εἰς τὴν
προέλευσιν καὶ τὸν προσορισμὸν αὐτοῦ. Πλὴν τί συνέβη; Στερούμενοι τοῦ
φωτὸς τῆς ἀποκαλύψεως, τυφλοὶ αὐτοί, ἐγένοντο συγχρόνως τυφλῶν
ὁδηγοί. Ἐὰν ὁ ὀρθολογισμὸς ὑπῆρξε τὸ πρωτότοκον τῆς ἀθεΐας τέκνον,
ὁ σκεπτικισμὸς εἶναι ἐπίσης τέκνον τοῦ ὀρθολογισμοῦ γνήσιον. Ἐξ οὗ
ἔπεται ὅτι ἡ νεωτέρα φιλοσοφία ἀπεκδυθεῖσα τῆς θείας ἀποκαλύψεως
ἀναγκάζεται σήμερον ν' ἀγωνιᾷ καὶ τύπτεται μεταξὺ τῆς ἀθεΐας, ἥτις
ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν, καὶ τοῦ σκεπτικισμοῦ, ἀποτελοῦντος τὴν τελευ-
ταίαν λέξιν καὶ τὸ ἐπιστέγασμα τοῦ σαθροῦ τῶν ὀρθολογιστῶν οἰκο-
δομήματος.

Παραλείπομεν τὰς ὑπερφυσικὰς ἀληθείας, ἐφ' ὧν πᾶσα μελέτη καὶ
ἐρμηνεία ἄνευ τῆς θείας ἀποκαλύψεως οὐ μόνον καθίσταται ἐντελῶς
ἄγονος, ἀλλὰ καὶ καταλήγει εἰς λαβύρινθον ἀδιέξοδον, καὶ περιοριζόμεθα
εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀληθειῶν ἐκείνων αἰτίνες δὲν ἐξέρχονται τῶν ὁρίων
τῆς διανοητικῆς ἡμῶν ἀντιλήψεως. Καὶ τούτων ἀκόμη ἡ κατάκτησις
ἀποβαίνει ἀνέφικτος ἄνευ τῆς προϋποθέσεως καὶ παραδοχῆς μιᾶς πρώτης
οὐσιαστικῆς ἀληθείας, ἀφ' ἧς πηγάζουσι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀλήθειαι,
καθ' ὃν τρόπον ἀποβαίνει ἀνέφικτος πᾶσα περὶ φωτὸς μελέτη ἀσχέτως

πρὸς τὸν μέγαν ἀστέρα, ἀφ' οὗ ἐκπορεύονται πᾶσαι αἱ καταυγάζουσαι τὴν γῆν ἀκτῖνες.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν. Ὁ πολὺς Descartes, ὁπαδὸς θερμότερος τῶν ἰδεϊστών, τίθησιν ὡς βάσιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. *Ἀναγνωρίζω, λέγει, φαινοτάτα ὅτι ἡ βεβαιότης καὶ ἡ ἀλήθεια πάσης ἐπιστήμης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, εἰς τρόπον ὥστε πρὶν ἢ γνωρίσω Αὐτὸν οὐδὲν δύναμαι νὰ γνωρίσω. Καὶ ὄντως. Ἐν τῇ κατακτήσει τῆς ἀληθείας, πρὸς ἣν τείνουσιν αἱ ἐπιστήμαι ἅπασαι, ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι δὲν πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἐπιγνώσεως ἀβεβαίας, ἀορίστου, συγκεχυμένης, ἐπιπολαίας καὶ ἐφημέρου, καθόσον τοιαύτη τις ἐπίγνωσις ἐπ' ὀλίγον διαφέρει τῆς παντελοῦς ἀγνοίας. Τοῦναντίον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιχειρήσει περὶ ἐπιγνώσεως τῆς ἀληθείας, λέγει ὁ ὅσιος Θωμᾶς, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ πᾶν ὃ, τι ἐγγύτατα ἐνδιαφέρει αὐτὸν δι' ἐπιγνώσεως φαινῆς, ὁρισμένης, πάσης πλάνης ἀμιγοῦς, βεβαίας καὶ ἀδιασειστού, εὐχερῶς δυναμένης νὰ προσελκύσῃ τῆς διανοίας τὴν πλήρη προσκόλλησιν καὶ παραδοχὴν. Τούτου τεθέντος, ἰσχυρίζομεθα ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐφ' ὅσον εἶναι ἱκανόν, δυνάμει τῆς ὑπερόχου ἐκείνης ιδιότητος ἣν κατέχει καὶ ἣν οἱ φιλόσοφοι ἀποκαλοῦσι νοῦν ἐνεργόν, νὰ μορφώσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ γενικὰς τινὰς ιδέας περὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ κατὰ συμβεβηκός, περὶ τῆς αἰτίας καὶ τοῦ αἰτιατοῦ, τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ εἶδους, ἐξ ἐναντίας τυγχάνει ἀνεπαρκέστατον ἵνα προσκτήσῃται ἀφ' ἑαυτοῦ ἀκριβῆ καὶ τελείαν γνῶσιν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ιδιοτήτων αὐτοῦ, περὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ αὐλοῦ αὐτῆς, ὡς καὶ περὶ τῶν τόσων ἄλλων μυστηρίων ἅτινα ἀπαρτίζουν τὰ αἰνίγματα τοῦ παρελθόντος καὶ ἀποτελοῦσι τὰ οὐχ ἥττον γριφώδη τοῦ μέλλοντος προβλήματα. Ὡστε ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς ἀληθείας φιλοσοφία καὶ ἀποκάλυψις ἀδύνατον ν' ἀποχωρισθῶσιν ἀλλήλων.*

Ὑπὸ τῶν ἀγιογράφων ἡ θεία ἀποκάλυψις παραβάλλεται συνήθως πρὸς τὸ φῶς τὸ καταυγάζον τὰ ὑλικά ἀντικείμενα. Ἐξ οὗ προκύπτει ἐναργῶς ὅτι αὕτη ἐνεργεῖ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πνεύματος ὅπως ἐπὶ τῆς ὁράσεως ἐνεργεῖ τὸ φῶς τὸ αἰσθητόν. Ἴνα ὁ ἄνθρωπος διακρίνῃ τὰ ὑλικά ἀντικείμενα, ἔχει ἀνάγκην τόσον τοῦ φωτός ὅσον καὶ τοῦ ὀργάνου τῆς ὁράσεως. Παρομοίως ἵνα ὁ ἄνθρωπος γνωρίσῃ τὰς ἀληθείας τὰς ἀναγομένας εἰς τὴν σφαῖραν τὴν διανοητικὴν, χρῆζει τῆς θείας ἀποκαλύψεως οὐχ ἥττον ἢ τῆς διανοίας καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Ὁ αὐτὸς θεὸς ὅστις ἐποίησεν ἵνα ὁ ἄνθρωπος ἄπτηται καὶ γεύηται ἀμέσως, ἄνευ ἄλλου τινὸς μεσάζοντος, τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων, ἐξ ἑναιτίας ἐπλασε τὸν ἐξωτερικὸν ἄνθρωπον οὕτως ὥστε μηδὲν νὰ καθορᾷ ἄνευ τοῦ φωτός, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος οὐδὲν οὐδέποτε θὰ δυνήθῃ νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς καὶ τελείως ἄνευ τῆς ἐκ τῶν ἄνω ἀρωγῆς τῆς παρεχομένης διὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Ὡστε οἱ πειρώμενοι νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀσχέτως πρὸς *οἵανδήποτε* ἀποκάλυψιν πράττουσιν ὁμοίως πρὸς ἐκείνους οἵτινες προσπαθοῦσι νὰ συλλάβωσι τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ φωτός.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας εἶναι τὸ τιμαλφέστατον καὶ ἀθάνατον ἐκεῖνο γέρας ὅπερ κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν δίδεται μόνον εἰς τὴν διάνοιαν ἣτις δυσπιστεῖ πρὸς ἑαυτήν, ταπεινοῦται καὶ ὑποτάσσεται.

Τὴν θεωρίαν ἡμῶν ταύτην ἐπιβεβαιοῖ αὐθεντικώτατα καὶ αὐτὴ ἡ πείρα ὅλων τῶν χρόνων καὶ πασῶν τῶν χωρῶν. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ἐλέγχωσιν ἡμᾶς ὡς ἐπιζητοῦντας τοῦ ὀρθοῦ λόγου τὴν ἐκμηδένισιν, εὐχῆς ἔργον ἡθέλον πράξει οἱ τὰ ἀντίθετα φρονοῦντες, ἂν ἠδύναντο ν' ἀποδείξωσιν ἡμῖν διὰ *γεγονότων* ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ὁδεύουσα μόνη καὶ ὅλως ξένη πρὸς τὰς ἐπικρατοῦσας παραδόσεις καὶ τὰς γενικὰς πεποιθήσεις κατάρθωσεν οὐχ ἥττον νὰ φθάσῃ εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀγνήν, ἀκριβῆ καὶ βεβαίαν. Ἐφ' ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσωσιν οὐδεμίαν δύνανται ν' ἀναφέρωσιν ἀλήθειαν, ἣν *ἐντελῶς* ἀγνωστον εἰς τὸν κόσμον οὖσαν ἀνεκάλυψε πρώτη ἡ φιλοσοφία. Ἐὰν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν παλαιῶν φιλοσόφων ἐξαιρέσωμεν πᾶν ὅ,τι ἠφύσθησαν οὗτοι ἐκ τοῦ μεταλλείου τῶν καθολικῶν παραδόσεων, κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκφρασιν τοῦ μεγάλου Αὐγουστίνου, ὡς ἐπίσης, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰς ἀληθείας ἐκεῖνας ἃς οὗτοι ὑπέκλειψαν ἐκ τῶν γενομένων οὐρανόθεν τοῖς Ἑβραίοις ἀποκαλύψεων, τὰ λοιπὰ πάντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστόν εἰσι μῦθοι εὐφρεῖς καὶ ἀποκυήματα νοσοῦντων ἐγκεφάλων.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰς ἀκόμη τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἡ πίστις προσῆλθε πάντοτε ἀρωγὸς πολυτιμοτάτη. Ὡς ἄλλοτε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, φερόμενον ἐπὶ τῶν ὑδάτων, κατηύγαζε τὸ χάος γονιμοποιοῦν, πλάττον καὶ παράγον τὴν τάξιν καὶ τὴν ἁρμονίαν τῶν κτισμάτων, τοιοῦτοτρόπως καὶ νῦν ἐξακολουθεῖ φερόμενον ἐφ' ὅλης τῆς κτίσεως καὶ περιβάλλον τὴν ὕλην διὰ τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ, ὑποδοηθεῖ τοὺς περὶ αὐτὴν ἐργαζομένους καὶ ἀποκαθιστᾷ ὁμαλήν τὴν ὁδὸν εἰς τοὺς μετὰ πίστεως διερευνῶντας τὰς δυνάμεις τῆς ὕλης καὶ τὰ μυστήρια ὅσα κυοφοροῦνται ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς.

Οἱ αὐτοκαλούμενοι σοφοὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐκτοξεύουσι τὰς πλέον βαναύσους ὑβρεῖς κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἐπιλήσμονες τοῦ ἀληθῶς σοφοῦ ῥήματος: *Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου* (Ψαλ. 110, 10). Ὁ Νεύτων ἐξ ἐναντίας, ἀληθῆς ἐπιστήμων, ἀπεκαλύπτετο ὁσάκις ἤκουε προφερόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀμπέρρος, ἀληθῆς σοφός, ἀνέκραζε συχνάκις: ὦ Θεέ! πόσον εἶσαι μέγας καὶ πόσον ὠραία εἶναι ἡ θρησκεία Σου! Καὶ σήμερον ἔτι ὁ πολὺς Ἑδισσων πρὶν ἢ ἐπιδροθῇ εἰς τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ γονυκλινῆς ἐπικαλεῖται τὴν θείαν ἀντίληψιν καὶ ὁ Ἰταλὸς ἐφευρέτης τοῦ νέου τηλεγραφικοῦ συστήματος μετὰ τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ ἀνακάλυψιν ὑψοῖ τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν Οὐρανὸν καὶ μετὰ κατανύξεως εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν τὸν καθοδηγήσαντα τὴν διάνοιαν αὐτοῦ εἰς τόσον ἐπιτυχῆ πορίσματα.

Πρὸς τί λοιπὸν ἡ ἀπαισία διάζευξις μεταξὺ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιστήμης; Μήπως δὲν ἀποτελοῦσιν ἀμρότερα: δύο ρύακας ἀπορρέοντας ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, δύο ἀκτῖνας ἐκπορευομένας ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἡλίου; Ἡ μήπως ὁ Θεὸς δὲν καλεῖται κατ' ἐξοχὴν Θεὸς ἐπιστημῶν; (Α' Βασ. 2, 3).

Ἄς ἐφησυχάσῃ λοιπὸν πᾶσα διαπάλη μεταξὺ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἄς κοπάσῃ τὰ σχίσματα τὰ καταισχύνοντα τὸν ἄνθρωπον καὶ παριστῶντα αὐτὸν ἀγνώμονα ἐνώπιον τοῦ δοτῆρος Θεοῦ, περὶ οὗ λέγει ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος: *Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων* (Ἐπ. Α' 1, 17). Καιρὸς πλέον ἵνα ἡ ἐπαρθεῖσα διάνοια ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν, καὶ τότε πίστις καὶ ἐπιστήμη συνδεδυασμένα: ἐν φιλήματι ἀδελφότητος ἃς ἐνεργήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῆς ἀληθείας καὶ πρὸς εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος.